

RASTA NAUJA LIETUVIŠKA MARGINALIJA

VIDAS RAČIUS

Vilniaus universiteto biblioteka
Universiteto g. 3, LT-01122 Vilnius, Lietuva
El. paštas: petras.racius@mb.vu.lt

Tvarkydamas ir valydamas po remonto išblaškytas ir apdulkėjęs Vilniaus universiteto bibliotekos Retų spaudinių skyriaus knygas, pasklaidęs žymaus romėnų poeto Kvinto Flako Horacijaus (lot. Quintus Horatius Flaccus; 65–8 pr. Kr.) knygą *Poemata illustrata argumentis et castigationibus Georgii Fabricii Chemnicensis* (Leipcigas, 1593), aptikau lietuvišką marginaliją ir labai apsidžiaugiau. Horacijaus kūrinio *De arte poetica liber ad Pisones* (liet. *Apie poezijos meną*), kuriame jis nagrinėja estetikos klausimus, 179 puslapio paraštėje puikavosi gražia rašysena įrašytas lietuviškas sakinelis, lyg ir palinkėjimas: *Ponia diewia duok tau kapa miatu [?] o man sziaszias deszimtias*, kuris šiek tiek pakeistas dar du kartus pakartojamas ir indekso *Adagiorum ex Horatio* 329 puslapyje: *Ponia diewia tau Duok kapa miatu [?] o man sziaszias deszimtias*. Knygoje taip pat yra rankraštinių įrašų lotynų, lenkų ir LDK rusų kalbomis. Įdomu, kad 178 puslapyje lenkiškai įrašytas panašus įrašas: *kopo [?] lat a mnie szeszdzieściat*.

Knyga, kurioje rastas lietuviškas sakinyš, – leidybinis konvoliutas. Ją sudaro dvi

dalys – Horacijaus eilės ir Georgijaus Fabricijaus komentarai bei pataisymai. Kitados šviesios odos apdarai, puošti aklaissiais plokštelės, ruletės ir rėztuko įspaudais, dabar patamsėję, nušiurę, medžio, kartono ir popieriaus kietviršiai su metalo segtukų likučiais nudrengti ir apspurę, anksčiau raudonai dažyti bloko kraštai išblukę, o pats blokas atitrūkęs nuo kietviršių, priešlapis nuplėštas, trūksta antraštinio lapo ir 319–320 puslapių. Nors knyga ir nukentėjusi, o popierius pageltęs, tekstas išlikęs palyginti gerai.

Georgijus Fabricijus (lot. Georgius Fabricius Chemnicensis, tikr. Georg Goldschmidt, 1516–1571), parengęs ir paskelbęs Horacijaus eiles su komentarais, buvo įtakingas XVI a. vokiečių humanistas eruditas, pedagogas, poetas, istorikas, archeologas ir visų pirma filologas, parašęs reikšmingų darbų apie Antikos literatūrą, kultūrą ir civilizaciją. Mokslus ėjo Chemnice, Anaberge, Meisene, Leipcige ir Vitenberge. 1539–1543 m. lankėsi Italijoje, kur toliau tęsė studijas Bolonijoje, Paduvoje, Romoje, Florencijoje ir Neapolyje, sukaupė daug

žinių apie Antikos kultūrą. Grįžęs į gimtinę nuo 1546 m. buvo Meiseno Šventosios Afros mokyklos (dabar vok. *Sächsisches Landesgymnasium Sankt Afra*) vadovas. Už poezijos, poetikos leidinius ir pastangas atgaivinti ankstyvąją krikščioniškąją poeziją 1570 m. Šv. Romos imperijos imperatoriaus Maksimalijano II (1527–1576) buvo nominuotas *Poeta laureatus* ir nobilituotas.

Kokį skaitytoją galėjo sudominti G. Fabricijaus parengtas Horacijaus tomelis? Kada ir kas lietuviškai įrašė šioje knygoje minėtąjį sakinį? Į šiuos klausimus dabar sunku atsakyti. Galime tik spėlioti, kada lietuviškas sakinyš įrašytas: pačioje XVI a. pabaigoje, XVII ar XVIII amžiuje? Gal į šį klausimą padėtų atsakyti kiti knygoje esami rankraštiniai įrašai?

Iš tiesų knygoje yra ir daugiau rankraštinių įrašų – knygos nuosavybės ženklų. Priešlapyje įrašyta: *Joannes Kosowski; Ex libris Joannis C.* Pirmajame lape: *Coll. Viteb. Soc Jesu 1798; Ex Libris Euthim[us] Zelezkowicz [?];* antrame priešlapyje *Ego sum Possessor huius Libri Samuel Pokirski [?]; Sub Disciplina R[evere]nd[i] Mag-[i]-Stri [i.e. magistri] Przygodzki R. 1760.* Šie įrašai liudija, kad knyga ėjo iš rankų į rankas: priklausė Joannui Kosowskiui, Samueliui Pokirskiui, Euthimui Zelezkowiczui, 1760 m. – magistrui Przygodzkiui. Przygodzkiui įrašo datavimas kelia abejonių: neaišku, ar įrašyta būtent tais metais, nes pats įrašas lotyniškas, o metai prirašyti kitos spalvos rašalu lenkiškai

(R. – lenk. *rok*, t. y. metai). 1798 m. knyga priklausė Vitebsko jėzuitų kolegijai (ji uždaryta 1820 m.).

Rašalas ir rašysena leistų manyti, kad veikiausiai tai XVII arba XVIII a. marginalijos, bet provenienciniai duomenys pasėja abejonių, kad lietuviška marginalija gali būti ir vėlesnė. Gaila, kad marginalijos braižas (jos autorius, kaip rodo braižas, rašė ir lotyniškai, ir lenkiškai) neleidžia jos priskirti nė vienam iš buvusių knygos savininkų. Vadinas, lietuvišką sakinį įrašyti galėjo tik atsitiktinis Horacijaus skaitytojas, o ne knygos savininkas. Kadangi žinome, jog knyga buvo tik vienoje institucinėje bibliotekoje, galima hipotezė, kad tai padarė kuris nors iš Vitebsko jėzuitų kolegijos bibliotekos skaitytojų. Pagal lietuviško sakinio semantiką spėtina, kad įrašo autorius galėjo būti studentas: linkėti šešiasdešimties metų, t. y. tariamai labai ilgo gyvenimo, gali tik jaunas žmogus.

Kyla klausimas, kada Horacijaus tomelis pateko į Vilniaus universiteto biblioteką? Nuosavybės įrašuose nurodyti 1760 ir 1798 metai neleidžia tarti, kad veikalas anksčiau buvęs Vilniaus universiteto bibliotekoje. Tikėtina, kad į Vilnių knyga veikiausiai bus patekusi po 1820 m., kai jėzuitai buvo išvaryti iš Rusijos imperijos, o gal ir anksčiau. Kada knygą turėjo kiti įrašiusieji joje savo vardus, irgi neaišku. Tad čia svarų žodį galėtų tarti kalbos istorikai arba grafologai. Tikėkimės, kad jie tai ir padarys.

Įteikta 2008 m. vasario mėn.